

LJbC19 Římské trestní právo – teze 2. přednášky

JUDr. Miroslav Frýdek ©

Pojem trestního práva římského: římské trestní právo veřejné a soukromé.

Terminologie římského trestního práva

Dualismus římského práva

- ius divinum X ius humanum
- ius civile X ius gentium
- ius civile X ius honorarium
- ius privatum X ius publicum

Římské trestní právo

- Římské právo nemělo jednotnou úpravu trestního práva hmotného a procesního
- Jednotlivé zločiny byly upraveny zvláštními zákony, které upravovaly jak právo hmotné, tak i právo procesní
- Těmito zákony vznikaly tzv. skupiny zákonů, které upravovaly určitý zločin.

Cesta od krevní msty k náhradě škody

- Krevní msta
- Talio – soukromá odplata
- Podmíněná odplata - náhrada škody
- Náhrada škody

Ius privatum et ius publicum

- Ulpianus: Dig. 1.1.1.2 Ulpianus 1 inst. *Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. publicum ius est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim. publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus constitit. privatum ius tripertitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut gentium aut civilibus.* Toto studium má dvě základní části, veřejné a soukromé. Veřejné právo se vztahuje na užitek římského státu, právo soukromé na zájem jednotlivce: neboť něco se týká veřejného užitku něco soukromého. Veřejné právo se vztahuje na posvátnost kněžích a státních úředníků. Soukromé právo se dělí na tři části, neboť se skládá z předpisů práva přirozeného, práva mezi národy a práva občanského.

➤ Dig. 48. 1. 1 Macer libro primo de publicit iudiciis. *Non omnia iudicia, in quibus crimen vertitur, et publica sunt, sed ea tantum, quae ex legibus iudiciorum publicorum veniunt, ut iulia maiestatis, iulia de adulteriis, cornelia de sicariis et veneficis, pompeia parricidii, iulia peculatus, cornelia de testamentis, iulia de vi privata, iulia de vi publica, iulia ambitus, iulia repetundarum, iulia de annona.* Ne všechny zločiny jsou veřejné, veřejné jsou pouze ty, které vycházejí z právních předpisů týkajících se stíhání trestných činů, například Iuliova zákona o urážce majestátu, Iuliova zákona o cizoložství, Corneliova zákona o úkladných vražích a travičích, Pompeiův zákon o otcovraždách, Iuliův zákon o zpronevěře, Corneliův zákon o falšování závětí, Iuliův zákon o soukromém násilí, Iuliův zákon o veřejném násilí, Iuliův zákon o volebních podvodech, Iuliův zákon o vydírání, Iuliův zákon o zásobování (o zvyšování cen potravin).

➤ Just. Inst. IV. XVIII. 2.: *Publicorum iudiciorum quaedam capitalia sunt, quaedam non capitalia. capitalia dicimus quae ultimo supplicio adficiunt vel aquae et ignis interdictione vel deportatione vel metallo: cetera si qua infamiam irrogant cum damno pecuniario, haec publica quidem sunt, non tamen capitalia.* Z veřejných trestních řízení jsou některé hrdelní a některé ne. Hrdelními označujeme ty, u kterých je uložen trest smrti nebo zákaz vody a ohně nebo doživotní vyhnanství na ostrov nebo práce v dolech. Ostatní trestní řízení, když se v nich odsoudilo ke ztrátě cti a ke ztrátě majetku, jsou sice také veřejnými řízeními, ale ne hrdelními.

Dig. 48.1.2 Paulus 15 ad ed. praet. *...non capitalia sunt, ex quibus pecuniaria aut in corpus aliqua coercitio poena est.*

➤ Dig. 47, 23, 1, Paulus libro octavo ad edictum *Eam populare actionem dicimus, quae suum ius populi tuetur.* Říkáme, že veřejné žaloby, chrání práva strany, která vznáší žalobu, stejně tak jako (chrání) práva lidu.

➤ Just. Inst. Lib. IV. Tit. 18: *Publica autem dicta sunt, quod cuivis ex populo executio eorum plerumque datur.* Trestné jednání se nazývají veřejnými, neboť se dovoluje, aby je vedl kdokoli z lidu.

➤ Dig. 47, 1, 3 Ulpianus 2 de off. Procons. *Si quis actionem, quae ex maleficiis oritur, velit exsequi: si quidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarium remittendus erit nec cogendus erit in crimen subscribere: enimvero si extra ordinem eius rei poenam exerceri velit, tunc subscribere eum in crimen oportebit.* Když chce někdo podat žalobu na trestný

čin, ale hodlá tak učinit pro svůj vlastní finanční prospěch (ve svém zájmu), musí žalovat v běžném soudním řízení (civilním) a nemůže stíhat pachatele za trestný čin. Pokud však chce žalovat z trestného činu, pak musí podat obvinění z trestného činu v mimořádném řízení.

- **Agere**
- **Subscriptio** [-onis, f.]
- **Oportet** [-ere, -uit]

Delictum

- *Delicta* nebo také *maleficia* = zlý čin, tvoří základ jedné třídy obligací a to *obligationes ex delicto*.
- Výčet těchto deliktů nám podává např. Gaius III. 182: *furtum* - krádež, *rapina* - loupež, *damnum* – způsobení škody, *iniuria* – urážka na cti. Aktivní legitimaci v těchto případech má jen poškozený, což je jasný rozdíl od okruhu aktivně legitimovaných v případě zločinu
- V Dig. 48, 19, 5, 2 je pro *crimen* použito termínu „*maioribus delictis*“, což překládáme jako větší delikt nebo závažnější delikt a tímto římské právo připouští, že existuje i *delictum minor* což je soukromoprávní delikt.

Crimen, accusatio

- termín *crimen* se v pramenech vyskytuje velice často, ale není snadné určit jeho význam. *Crimen* často odpovídá termínu *accusatio* (řecky κατηγορία). *Accusatio* [-onis, f, *accuso*] - obžalování před soudem, žaloba, obecně obvinění, také žalobní spis
- obecně je to jakékoli jednání, které je protiprávní, trestné
- *crimine aliquem accusare* – někoho vinit ze zločinu. Termín *accusatio* se vyskytuje v Justiniánských Digestech především v 48. knize např.:
 - Dig. 48, 1, 3 Ulpianus libro trigensimo septimo ad Sabinum *Publica accusatio reo vel rea ante defunctis permititur. Obžalování (stíhání) žalovaného je zrušeno (jeho) smrtí.*

1.a. SI QUIS OCCENTASSIT QUOD ALTERI FLAGITIUM FACIAT. - b. Cicero, De rep., 4,10,12: XII tabulae cum perpercae res capite sanxissent, in his hanc quoque sancionem putaverant: si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri.

2. SI MEMBRUM RUPTUM, NI CUM EO PACIT, TALIO ESTO.

3. Paulus, Lib. sing. et tit. de injuriis, Collatio, 2,5,5: Injuriarum actio aut legitima est aut honoraria. Legitima ex lege duodecim tabularum: qui injuriam alteri facit, V et XX sestertiorum poenam subit. Quae lex generalis fuit; fuerunt et speciales velut manu frustive si os fragit libero, trescentorum, si servo, CL poenam subit sestertiorum.

4. SI INJURIAM (ALTERI) FAXIT VINGTI QUINQUE FOENAE SUNTO.

5. Festus, v. Rup(s)it: Rupsit in XII significat damnum dederit.

6. Ulpianus, 1.18 ad ed., D., 9,1,1, pr.: Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur..... lex (XII tabularum) voluit aut dari id quod nocuit, aut aestimationem noxae offerri.

7. Ulpianus, 1.41 ad Sabinum, D., 19,5,14,3: Si glans ex arbore tua in fundum meum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, neque ex lege XII tabularum de pastu pecoris, quis non in tuo pascitur, neque de pauperie ... agi posse.

8.a. QUI FRUGES EXCANTASSIT. - b. ... NEVE ALIENAM SEGEREK PELLEKERIS ...

1.a. JESTLIŽE NĚKDO ZAZPÍVÁ, CO DRUHÉMU ZPŮSOBÍ OSTUDU. - b. Cicero, De rep., 4,10,12: Ačkoliv zákony 12 desek stanovily trest smrti jen na velmi málo věcí, zahrnul mezi ně i tuto: jestliže by někdo zazpíval anebo složil píseň, která by druhému způsobila hanbu nebo ostudu.

2. JESTLIŽE (NĚKDO NĚKOMU) ZLOMÍ RUKU NEBO NOHU A NEDOHODNE SE S NÍM, AŽ SE SÁHNE K ODVETĚ.

3. Paulus, Lib. sign. et tit. de injuriis, Collatio, 2,5,5: Žaloba z osobního příkoří je buď legitimní anebo honorární. Legitimní žaloba (vyplývá) ze zákona 12 desek: kdo druhému způsobí příkoří, propadá pokutě 5 a 20 sesterciů. Toto pravidlo bylo obecné; byla však i (pravidla) zvláštní, jako: zlomí-li rukou nebo klackem kost člověku svobodnému, propadá pokutě 300 sesterciů, jestliže otrokovi, pokutě 150 sesterciů.

4. ZPŮSOBÍ-LI PŘÍKORŮ (DRUHÉMU), BODIŽ POKUTOU DVACETPĚT.

5. Festus, v. Rup(s)it: "Zlomil" znamená ve 12 (deskách) "zpošobil djmu".

6. Ulpianus, 1.18 ad ed., D., 9, 1,1 pr.: Řekne-li se, že škodu způsobilo čtyřnohé zvíře ... přikázal zákon (12 desek), aby buď bylo vydáno škodné zvíře anebo nabídnuta oacení vzniklé škody.

7. Ulpianus, 1.41 ad Sabinum, D., 19,5,14,3: Jestliže žaludy z tvého stromu spadnou na můj pozemek a já je vpuštěným dobytkem spásu, ... není možno žalovat ani žalobou o pastvě dobytka podle zákona 12 desek, protože se nepase na tvém, ani žalobou na náhradu škody, dobytken způsobencu.

8.a. KDO BY OČAROVAL PLODY. - b. ... ANI CIZÍ SADEU NESMÍŠ PŘEVÁDĚT ...

9. Plinius, N.H., 18,3,12: Frugem ... aratro quaesitam noctu pavisse ac secuisse puberi XII tabulis capital erat, suspensumque Cerari necari jubebant, impubem praetoris arbitratu verberari noxiamve duplionemve decerni.

10. Gaius, 1,4 ad XII tab., D., 47, 9,9: Qui aedes servumve frumentum iuxta domum positum combusserit, vincetus verberatus igni necari jubetur, si modo sciens prodensque id commiserit; si vero casu, id est negligenter, aut coram carcere jubetur, aut si minus idoneus sit, levius castigatur.

11. Plinius, N.H., 17,1,7: Cautum est XII tabulis, ut qui injuria cecidisset alienae (arbores), lueret in singulas aerie XLV.

12. SI NEQ FURTUM FAXSIT, SI IN OCCISIT, JURÉ CARESUS ESTO.

13. LOCT SI SE TULO DEFENDIT, ... ENDOQUE FLORATO.

14. Aulus Gellius, 11,18,8: Ex centoria ... manifestis furibus liberis verberari addicique jusserunt (Xvirii) ei, cui furtum factum esset ...; servos ... verberibus affici et a saxo praecipitari; sed pueros impuberes praetoris arbitratu verberari voluerunt noxiamque ... carceri.

15.a. Gaius, 3,191: Concepti et oblati (furti) poena ex lege XII tabularum tripli est. - b. ... LANCE ET LICIO

16.a. SI AEDRAT FURTO, QUOD NEE MANIFESTUM ERIT b. DUPLIONE DAMNUM DECIDITO.

17. Gaius, 2,45: Portivam (rem) lex XII tabularum usu capi prohibet.

18.a. Tacitus, Ann., 6,16: XII tabulis sanctum, ne quis unciarum fenore amplius exaceret. - b. Cato, De r.

9. Plinius, N.H., 18,3,12: Jestliže dospělý v noci spásel anebo posekal plody, získané orbou, byl podle 12 desek trestán smrtí: příkazovaly jej pověsit a Cerere v obět usmrtit, ... nedospělce podle praetorova rozhodnutí zbičovat a odsoudit k náhradě škody, anebo jejího dvojnásobku.

10. Gaius, 1,4 ad XII tab., D., 47,9,9: Kdo podpálí stavení anebo hromadu obilí, ležící vedle domu, má být spoután, zbičován a upálen, spáchal-li to vědomě a s rozvahou; jestliže náhodou, to je z nedbalosti, má buď nahradit škodu anebo, je-li věně zemožný, ať jej stihne lehčí trest.

11. Plinius, N.H., 17,1,7: Je stanoveno ve 12 deskách, aby ten, kdo by protiprávně porazil cizí (stromy), zaplatil za každý 25 asů.

12. KRADE-LI V NOCI A (někdo) HO ZABIJE, BUDE ZBIT PRÁVEK.

13. ZA SVĚTLA ... BRÁNÍ-LI SE SE ZERANÍ ... A AŤ VOLÁ O POMOC.

14. Aulus Gellius, 11,18,8: Z ostatních ... při činu dopadených zlodějů přikázali (decemvirové) svobodně bičovat a přiknout tomu, komu kradl ... otroky ... zbičovat a svrhnout ze skály; nedospělé děti nařídili podle praetorova uvážení zbičovat a (potom měly) nahradit škodu.

15.a. Gaius, 3,191: Podle zákona 12 desek je na ukrytí a podstrčenou krádež pokuta trojnásobku (hodnoty kradené věci). - b. ... S MÍSOU A PROVAZEM

16.a. ŽALUJE-LI Z KRÁDEŽE, PŇI KTERÉ NĚBYL PACHATEL DOPADEN b. AŤ NAŘÍDÍ (soudce zaplatit jako pokutu) DVOJNÁSOBEK (hodnoty) ŠKODY.

17. Gaius, 2,45: Zákon 12 desek zakazuje vydržení kradené (věci).

18.a. Tacitus, Ann., 6,16: 12 desek stanovilo, že nikdo nesmí brát vyšší úrok jak dvanáctinu. - b. Cato, De r.

7., praef.: Majores in legibus
posiverunt furem dupli condemnari,
feneratorum quadrupli.

19. Paulus, Sentent., 2,12,11: Ex
causa depositi lege XII tabularum in
duplum actio datur.

20.a. Ulpianus, 1,35 ad ed., D.,
26,10,1,2: Sciendum est suspecti cri-
men a lege XII tabularum descendere. -
b. Tryphonius, 1,14 disputat., D.,
26,7,55,1: Si tutorum res pu-
pilli furati sunt, videmus an ea ac-
tione, quae proponitur ex lege XII
tabularum adversus tutorem in duplum,
singuli in solidum tenentur.

21. PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM
FECERIT, SACER ESTO.

22. QUI SE SIERIT TESTARIUM LIBRI-
PENSIVE FUERIT, NI TESTIMONIUM FATIA-
TUR, IMPROBUS INSTABILISQUE ESTO.

23. Aulus Gellius, 20,1,53: Ex XII
tabulis ... si nunc quoque ... qui
falsum testimonium dixisse convictus
esset, e saxo Tarpeio dejiceretur ...

24.a. SI TELUM MANU FUGIT MAGIS
QUAM JECIT, aries subjicitur. - b.
Plinius, N.H., 19,3,12: Frugum ...
furtim ... pavjase XII tabulis capi-
tal erat. 8,9: ... gravior quam in
homicidio.

25.a. QUI MALUM CASUM INCANTASSIT
... b. Gaius, lib. 4 ad leg. XII tab.,
D., 50,16,236: Qui venenum dicit, ad-
jicere debet, utrum malum est bonum;
nam et medicamenta venena sunt.

26. Porcius Laevo, Decl. in Cat.,
19: XII tabulis cautum esse cognoscimus,
ne qui in urbe coetus nocturnos
agiteret.

27. Gaius, lib. 4 ad leg. XII tab.,
D., 47,22,4: His (socialibus) potestatem
facit lex (XII tabularum), potestatem
quam velint sibi ferre, dum ne quid

De r.r., praef.: Praelocum vloc-
kili do zakonů, aby zloděj byl odsou-
zen na dvojnásobek, lichvář na čtyř-
násobek.

19. Paulus, Sentent., 2,12,11: Ze
smlouvy schovací přísluší podle záko-
na 12 desek žaloba na dvojnásobek.

20.a. Ulpianus, 1,35 ad ed., D.,
26,10,1,2: Je třeba znát, že trestná
jednání nepoctivého poručníka je u-
praveno již v zákoně 12 desek. - b.
Tryphonius, 1,14 disputat., D., 26,
7,55,1: Jestliže poručníci zpronevře-
řili majetek poručence, je třeba, a-
bychom zkoumali, zda podle té žaloby,
která je za zákona 12 desek poskytnou-
ta proti poručníkovi na dvojnásobek,
jsou jednotlivci závázáni k celému
obnosu (in solidum).

21. JESTLIŽE PATRON OHELTÍ KLIENTA,
BUDIŽ OBĚTOVÁN.

22. KDO SE DĚLAL SVĚDKA ANEBY DR-
ŽEL (při mancipaci) VÁHY A DIMÍTL
VIDAT (o jednání) SVĚDECTVÍ, BUDIŽ
SEZECTNÍ A VEZPŮSOBNÝ SVĚDČIT.

23. Aulus Gellius, 20,1,53: Kdyby
i dnes ten, kdo byl osvědčen z kři-
vého svědectví, byl podle 12 desek
shazován z Tarpejské skály ...

24.a. JESTLIŽE ZBRAŇ Z RUKY SPÍŠE
VYLOUZLA, NEŽ ŽE JÍ HODIL, bude mie-
to něho dán baran. - b. Plinius,
N.H., 19,3,12: Obilí ... potají ...
spást trestalo 12 desek smrti. 8,9:
... přinešji než usmrcení člověka.

25.a. KDO BY ZAPÍVAL ZLOU PÍŠEŇ
... b. Gaius, lib. 4 ad leg. XII tab.,
D., 50,16,236: Kdo řekne jed, musí
dodat, zda špatný, či dobrý; neboť
i léky jsou jedy.

26. Porcius Laevo, Decl. in Cat.,
19: Víme, že 12 deskami je zakázáno,
aby někdo konal ve městě noční scház-
ky.

27. Gaius, lib. 4 ad leg. XII tab.,
D., 47,22,4: Těmto (členům spolku) po-
skytuje zákon (12 desek) pravomoc,
stanovit si jakékoli (spolkové) pra-

ex publica lege corrumpant; sed haec
lex videtur ex lege Solonis transla-
ta esse.

vidis, pokud by nenasrulovala rěno ze
zákona veřejného; ale tato záhada by-
la asi převzata ze zákona Solónova.